

DISPUTATIO IX.

De peccato mortali & veniali.

Ad quæst. 83. & 89.

Postquam D. Thomas essentiam, species, subiectum, causas & effectus peccati investigavit, tractatum hanc complectens, considerat differentias aliquas accidentales illis, nimirum rationes mortalis & venialis, seu, ut ita loquar, venialitatem, & mortalitatem: & primo comparat inter se peccatum mortale & veniale, postea de veniali secundum se considerato differit. Nos autem in hac disputatione precipuas difficultates, quæ circa utrumque hoc genus peccati in scholis agitari solent, breviter discutemus & resolvemus.

ARTICULUS PRIMUS.

An veniale peccatum natura sua distingatur a mortali & quæ sint veræ, ac precipua animæ ab altero differentia?

§. I.

Præmittitur quæ serè apud omnes sunt certa, & reservantur sententiæ.

Suppono primo, ut de fide certum, non omnia peccata, quæ ab hominibus committuntur, esse mortalia, idest mortem animæ, & pœnæ æternæ reatum inferentia, sed aliqua dari levia, quæ nulli æternam pœnam, seu mortem animæ inferunt, & quæ solent venialis dici: subindeque peccatum recte dividi a Theologis in mortale & veniale.

Hæc suppositio in primis probari potest ex variis Scripturæ locis, præsertim ex illo Proverb. 27. Septies cadet justus, & resurget: impius autem corruat in malum. Quod licet D. August. 11. de civit. cap. 31. non de iniquitibus sed de tribulationibus intelligat, tamen D. Hieronymus, vel Auctor illorum Commentariorum, ibi sic habet: Quomodo autem justus appellatur, qui cadere, idest peccare, memoratur, nisi quia de levibus, quotidianisque loquitur peccatis?

Secundo fructus peccati ex traditione, & fide Ecclesiæ a primis sæculis; cujus fidei testimonia habentur primo in Concilio Millevitano, cui interfuit Augustinus, ubi definitur canone 7. Sanctus in hac vita non tantum humiliter, sed etiam veraciter dicere: dimitte nobis debita nostra, idest peccata nostra. Quibus verbis Sacra Synodus aperte profiteatur, quædam esse peccata, quæ qui committunt non defuncti esse sancti, & quæ per consequens caritatem & gratiam sanctificantem non auferunt; subindeque non sunt mortalia, seu mortem animæ inferentia, sed dumtaxat venialia. Idem expressius habetur in Concilio Africano, in cujus epistola, (quæ est 95. inter Epistolæ D. Augustini) asseritur in fine, multos esse fideles, qui post suam conversionem ad Deum vivunt toto tempore vite sine querela, hoc est (inquit Concilium) sine crimine, neque tamen sunt sine quotidianis, & levibus offensionibus. Ubi Concilium expresse distinguit peccata mortalia a venialibus. Denique Tridentinum sess. 6. c. 11. hanc veritatem adhuc expressius definiit his verbis: Licet in hac mortali vita quantumvis sancti & iusti in levibus saltem & quotidianis, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desunt esse iusti: nam justorum illa vox est & humilis & verax, Dimitte nobis debita nostra &c.

Tertio probatur ex SS. Patribus: Augustinus enim libro quinquaginta Homiliarum Homil. 50. de quibusdam peccatis levibus quæ a iustis committuntur, sic ait: Quamvis singula non levali vitæ ferre sententiam; tamen omnia simul congregata velut scabies nostram decem ita exterminant, ad ab illius spoliis speciosi forma pro stili hominum castissimis amplexibus separant, nisi medicamento quotidiane penitentia desecentur? Quod si solum est, unde quotidie mundum peccata? Quod nos quoque Antistites ad altare assentes cum omnibus facimus. Unde etiam orantes dicimus quod in ipsa vita ista oportet ut dicamus, Dimitte nobis debita nostra, &c. Non enim ea dimittit precamur quæ in baptismo dimissa sunt; & nisi dimissa credimus, de ipsa fide dubitamus; sed utique de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia elemosinarum, jejuniorum, & ipsarum orationum, & supplicationum, quibus pro suis viribus offerre non cessat. Huc etiam spectat quod Bernardus ad illa verba Cantic. 1. Pulvis sumus genæ tuæ sicut turris, scribit Serm. 40. super Cantica. Intendere in aliud quam in Deum (inquit) non Maria etiam, sed Maria negotium est. Habere autem ut quæ ipsius est, quidquam illam dixerim habere disforme, nec tamen ad perfectum affirmaverim pervenisse decoris; quippe quæ adhuc sollicita est & turbatur ergo

plurima, & non potest terrenorum ætium vel ætani pœnæ non respici, quem tamen cito facillique deterget, vel in horis sanctæ dormitionis casta intentio, & bonæ conscientie interrogatio in Deum. Quibus consonant verba illa Leonis Pape Serm. 4. Quadrages. quæ supra retulimus: Dum peccarias actives vitæ hujus sollicitudo distenditur; necesse est de mundano pulvere etiam religiosæ corda fordescere?

Suppono secundo ex D. Thoma hic art. 20. in corp. & quasi 7. de malo artic. 1. peccatum multipliciter dici veniale. Primo ab eventu, quia veniam est consecutum; & in hoc sensu quolibet peccatum, quamvis gravissimum, potest dici veniale respectu divine misericordie. Hoc modo veniale usurpavit Ambrosius citatus a D. Thoma, dum dixit, Omne peccatum fieri veniale per penitentiam, quia scilicet per hanc consequitur remissionem. In eodem sensu locutus est Augustinus tract. 24. in Joann. ubi ait: Nullum esse peccatum, quantumcumque parvum, quod sit veniale, quamvis placeat, nullum vero quod mortale, si revera displicet. Sensus enim est quod nullum peccatum, quantumvis leve, sine aliquo dolore formali aut virtuali remittitur; & nullum, quantumvis grave, si per penitentiam & contritionem deleatur, mortem animæ, aut pœnam æternam inferit. Secundo peccatum veniale dicitur ex parte cause, quia habet in se aliquam causam minuentem vel excusantem; & in hoc sensu venialia dicuntur, quæ, ex infirmitate vel ignorantia proveniunt, quamvis aliquando mortalia sint. Tertio veniale sumitur in stricta acceptione, prout scilicet non excludit a subiecto principium veniæ & remissionis; & quia hujusmodi principium est gratia, omnia illa peccata quæ gratiam non auferunt, venialia dicuntur. Et in hac tertiam acceptionem sumitur veniale a Theologis, cum dividitur contra mortale.

Suppono tertio, peccatum veniale strictè sumptum esse in triplici differentia: aliud enim dicitur veniale ex genere suo, ut verbum otiosum, quia quantumcumque crecat circa propriam materiam & objectum, habere non potest ex illo unde fiat mortale: aliud ex parvitate materie, ut furtum rei exigua; alia denique ex imperfecta deliberatione, quia licet circa objectum ex se mortale, vel circa materiam gravem veretur, ad ea tamen sumit malitiam mortalem; quo quod in ejus commissione pars inferior antevaret rationem superioris, & ejus judicium perturbet, ac proinde efficiat, quod absque plena deliberatione rei illicitè consentiat. His præmissis

Circa præpositam difficultatem in primis est error Hæreticorum hujus temporis, asserentium omnia peccata ex sua natura esse mortalia, & mortem animæ ac pœnæ æternæ reatum inferentia; quod vero de facto ea non inferant, provenire ex sola Dei misericordia, quæ non vult quod in prædestinatis, vel in iustificatis ex fide, tales effectus producant; sique volunt differentiam inter peccatum mortale & veniale non esse ex natura rei, sed ex Dei lege & misericordia; vel ex conditione personæ peccantis.

Hinc errori affinis videtur sententia Joannis Gersonis Cancellarii Parisiensis, qui 3. p. tract. de vita spirit. alph. 61. similiter docet quolibet peccatum quantum est ex se mereri pœnam æternam, quia cum sit offensa Dei, qui est infinitus, continet malitiam infinitam: licet Deus commiseratione quadam puniens circa condignum, talem pœnam ei non imputet, sed pœnam æternam in temporalem commutet. Unde etiam juxta hanc sententiam peccatum mortale non distinguitur a veniali intrinsece & ex natura rei, sed extrinsece tantum & ex divina misericordia, quæ vult quod aliquibus peccatis privemur gratia, & reatum pœnæ æternæ contrahamus, non vero aliter. Idem docent Rosensis contra Lutherum artic. 3a. & Althaus tract. 3. moral. cap. 20.

Ceteri vero Catholici unanimiter profitentur contra Hæreticos, veniale peccatum natura sua distingui a mortali, & non solum ex Dei lege & misericordia, vel ex conditione personæ peccantis. Sed in explicanda prima ac precipua unius ab altero differentia valde differunt: Scius enim in a. dist. 11. tr. quæst. 1. ait peccatum mortale primo differre a veniali, per hoc quod mortale sit contra præceptum, veniale vero solum contra consilium. Idemque asserere videtur Gabriel in 4. dist. 16. qu. 5. artic. 1. notat. b. Alii unum distingunt ab alio, per hoc quod primum opponitur gratiæ & caritati, illiusque destruit, non vero secundum. Alii ex eo quod peccatum mortale inducit reatum pœnæ æternæ, veniale vero pœnam solum temporalem meretur. Alii denique alia assignant discrimina, aliisque dicendi modos, quos referunt Alvarez, Curial, Montessorio alique D. Thoma interpretes. Pro declaratione & defensione veræ sententiæ sit

§. II.

Resolvitur prima conclusio, & ostenditur peccatum veniale natura sua a mortali distingui.

Dico primo, dari aliqua peccata, quæ de se, & ex sua levitate intrinseca, venialia sunt, subindeque a mortali natura sua distincta, & non ex Dei lege aut misericordia, vel conditione personæ peccantis.

Probatur primo ex Scriptura: Christus enim Lucæ 6. vocat quedam peccata fœlicia in oculo, alia trabes: At fœlicia non possunt per se excæcare oculos in quo sunt: Ergo levia quadam sunt peccata, quæ non tantum actu non extinguunt gratiam, quæ est anime lumen, sed quæ nec extinguere possunt, subindeque de se ex natura sua, ac levitate intrinseca, venialia sunt. Idem Paulus 1. ad Corinth. 3. quadam peccata, quæ juxta committunt, reitentes tamen adhesionem vivam ad Christum ac fundamentum suum, comparat fœno & stipule superimpositis fundamento, ut explicat Cyprianus in epistola ad Antonianum; Ambrosius Serm. 2. in Psalm. 138. & Augustinus lib. 21. de civit. cap. 26. Sed fœnum & stipula non possunt ex se destruere fundamentum: Ergo nec illa peccata ex se, & ex natura sua, sunt capax destruendi gratiam & caritatem, per quam Christo in fundamento nituntur.

Probatur secundo ratione, quam infinitus S. Thomas hic artic. 1. Peccatum est quadam animi infirmitas, juxta illud Propheta: Miserrare mei Domine, quoniam infirmus sum, sana quoniam manus, quia peccavi tibi: unde sicut inter infirmitates corporis quadam sunt graves, quæ mortem inducunt, auferendo principium vite, quadam vero leviæ, quæ in eo periculo non consistunt; quamvis ad id disponant: ita inter peccata, aliqua ex se & ex natura sua sunt graviora, quæ mortem spirituales anime inferunt, eam privando gratia & caritate; alia levia, quæ licet talem effectum disponant, de se tamen illam non valent producere.

Confirmatur: Offensio in re levissima habet secundum se & ex natura rei quod amicitiam non solvat, non vero ex gratia amici offensi: Ergo cum peccatum mortale Dei amicitiam solvat, culpa levis (verbi gratia risus superfluous, vel otiosum verbum) non erit ex natura sua mortalis; & ex lege, misericordia, & gratia Dei venialis, seu intrinseca, & ex natura rei venialis erit.

Adde quod Gersonis sententia reprobata videtur a Pio V. & Gregorio XIII. qui hanc Michaelis Bajii propositionem damnarunt: Nullum est peccatum natura sua veniale; sed omne peccatum meretur pœnam æternam. Unde post hanc censuram, talis opinio ad minus temeraria censenda est.

Denique quod peccata venialia non differant a mortali bus ex sola conditione personæ peccantis; quæ scilicet est fidelis, vel prædestinata, ut docent Hæretici nostri temporis, constat ex Scriptura, ex quo habemus, Adam, David, Petram & Magdalenam peccasse mortaliter, & tamen eorum est illos leviter prædestinatos & fideles, & non peccasse peccato infidelitatis. Ratio enim suffragatur: nam dignitas personæ non minuit, sed auget rationem culpe, ut docet & probat D. Thomas supra qu. 71. artic. 10. & infra qu. 89. art. 5. Unde tantum abest quod peccatum minuat, & ex mortali veniale fiat, cum a fideli seu Christiano committitur, quin potius ex circumstantia illa personæ augetur & redditur gravior; ut eleganter declarat salvianus lib. 4. de gubern. ubi fit in Christianos peccantes invehitur: Omnis Christianorum culpa, divinitatis injuria est: atrocior sub sancti nominis professione peccamus; ipsa errores nostros religio quam profitemur accusat.

§. III.

Resolvitur objectiones.

Obijciens primo: Christus Matth. 5. ait: Qui solvitur juram ex mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno celorum, id est; rejicietur a regno celorum, & minime in id vocabitur, ut plures interpretes exponunt. Vel, ut ibidem ait D. Thomas, minimus vocabitur in regno celorum, id est, nullus, quia non erit ibi. Ergo non solum peccata mortalia, quæ sunt contra maxima mandata, sed etiam venialia, quæ sunt contra minima, excludunt a regno celorum, & per consequens reatum pœnæ æternæ inducunt.

Respondeo primo cum Cajetano super hunc locum Matthæi, quod sicut peccatum veniale non est peccatum simpliciter, sed secundum quid (utpote non contra, sed præter legem) ita mandatum circa venialia non est mandatum simpliciter, sed secundum quid; ac per hoc appellatione mandatorum non veniant, nisi illa quibus prohibentur mortalia, & quæ si violenter, fit contra legem. Minima vero appellantur (inquit S. Thomas ibidem) mortalia, vel legalia aliqua, quia minime sunt significatio, vel

minima quantum ad remunerationem, in comparatione ad illa quæ Christus dixit: Unde Chrysostomus: Mandata Moysi in actu facilia sunt, ut non occidat; ideo in remuneratione modica, & in peccato magna; sed mandata Christi, ut non irascaris, in actu difficilia, & ideo in remuneratione magna, & in peccato minima. Vocantur etiam minima, non re, sed estimatione Phariseorum, qui diligere inimicos, abstinere a concupiscentia carnis, mandata minima appellabant.

Secundo responderi potest, eo loco non dici tantum, Qui solvitur unum ex mandatis istis minimis; sed addi, & docuerit sic homines, minimus vocabitur, seu non vocabitur in regnum celorum. At non est peccatum tantum veniale, docere homines solvenda esse Dei mandata, quantumvis minor aliis, hoc enim non potest provenire, nisi ex contemptu legis, qui est lethaler culpabilis, quamvis lex minima præcipiat. Loquitur ergo Christus de solventibus mandata minima, modo Phariseo: Pharisei autem, ut dicitur eo loco, solvebant minima mandata, ea eludendo prava interpretatione, & dicendo prohiberi tantum lege divina homicidium, vel adulterium, reipsa executione positum, non autem affectum utriusque, corde conceptum. Unde ibidem subditur: Nisi abdicaverit justitiam vestram plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum.

Obijciens secundo: Augustinus lib. 22. contra Faustum sic definit peccatum: Peccatum est delictum, vel factum, vel concupiscentia contra legem æternam: Sed esse contra legem æternam, dat peccato quod sit mortale: Ergo omne peccatum est mortale, & reatum mortis, & pœnæ æternæ, quantum est ex se, inducit. Unde Ezechiel. 23. dicitur: Anima quæ peccaverit, ipsa morietur: & ad Rom. 6. stipendia peccati mors. Non igitur veniale peccatum distinguitur a mortali ex natura sua, sed tantum ex divina lege, aut misericordia, decernente quod sit, non vero illud, reatum mortis æternæ inferat.

Respondeo, hæc testimonia Scripturæ & Augustini intelligenda esse de peccato mortali: Tum quia peccatum, ut infra dicemus, analogice dicitur de mortali & veniali; analogum autem stat pro famosiore significato, ut communiter dicitur. Tum etiam quia in communi modo loquendi, res quæ aliquo nomine quantitate aliquam significante exprimitur, tunc tantum simpliciter fortuntur hoc nomen, quando sunt sub quantitate perfecta, nomine illo expressa: verbi gratia planta, quæ nondum justam suam magnitudinem est adepta, non vocatur arbor. Similiter etiam illud solum in Scriptura peccatum simpliciter & antonomastice dicitur, quod perfectum & consummatum per consensum, generat mortem, ut dicitur Jacobi 1. Veniale autem, præsertim si sit tale delictum perfectæ deliberationis & consensum, non dicitur peccatum simpliciter, sed quasi conceptus peccati, & initium seu dispositio ad illud.

Obijciens tertio: Augustinus variis in locis asserit neminem fore salvum, si abique misericordia judicetur a Deo: At hoc non esset verum, si venialia non excluderent a salute, & pœnæ æternæ reatum non inducerent; cum multi sint qui in morte non habent nisi venialia peccata: Ergo &c.

Respondeo Augustinum solum velle, neminem reipsa consecuturum vitam æternam sine misericordia, quatenus venialia etiam debent remitti, ut quis salvus fiat, & ingreditur regnum celorum, in quod nihil ingundum & coinquatum intrare potest. Quod autem in hoc sensu loquatur, patet ex lib. 9. confels. cap. ultimo, ubi rogat lectores, ut orent pro matre sua defuncta, ut (inquit) consequatur Dei misericordiam: Atqui defunctis non remittuntur peccata mortalia, sed venialia tantum: Ergo istorum remissio est misericordia quadam, necessaria cuicumque ut recipiatur in vitam æternam.

Obijciens quarto: Quæ Deus præcipit vel prohibet sub veniali, potuisset præcipere vel prohibere sub mortali, ut nostram exerceret obedientiam, vel supremum dominium quod in nos habet manifestaret, in quo casu omnes transgressiones illorum præceptorum essent peccata mortalia, ut patet: Ergo quod aliquod peccatum non fit mortale, sed dumtaxat veniale, non provenit ex natura rei, seu ex intrinseca levitate illius, sed ex divina misericordia, quæ noliit illud sub mortali prohibere.

Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam: Tum quia si hic discursus valeret, probaret non esse ex natura rei, sed ex divina solum benignitate & misericordia, quod actus indifferens, verbi gratia, manducatio pomi, mortem & pœnam æternam non inferat; quia Deus ex absoluto dominio potuisset hunc sub mortali prohibere, in quo casu qui scienter & libere illum eliceret, peccaret mortaliter, sicut de facto Adamus lethaler deliquit, cum pomum vetitum comedit: Tum etiam quia ad discernendum an aliquod peccatum de se & ex natura sua sit veniale aut mortale, non est attendendum, an Deus possit de absoluta potentia illud prohibere sub veniali aut mortali, sed an ipsa peccata, attentæ eorum

eorum natura, & materia circa quam versantur, ita prohiberi possunt.

20. Obijciunt quinto: Offensa infinita meretur de se & ab intrinseco penam eternam, & secundum durationem, infinitam: Sed peccatum veniale est offensum infinitum, cum per illud offendatur Deus, qui infinitus est. Unde Bernardus Episcopus 42. ad Henricum Archiepiscopum Senonensem: Singuli illi cuiusmodi animi mei, sunt quodam in se Deo convicia: pura iracundia mei, in manifestatum tuam; invidia, in caritatem; turbulencia, in castitatem; & innumera his similia, quae de casu loquuntur peccatoris mei, etiam nunc incessanter ebullunt, inundant, & impingunt in conscientiam presulis tui. Ergo de se & ab intrinseco penam eternam meretur; subindeque non habet ex divinitate sua intrinseca quod veniale sit, sed tantum ex divina lege & misericordia, quae puniens illud citra condignam, talem penam ei non imputat.

21. Respondetur, concessa Majori, negando Minorem, licet enim peccatum veniale sit offensum Dei infinitum, non tamen est offensum infinitum, sicut peccatum mortale, quia non offendit illum simpliciter, tollendo ab eodem rationem ultimi finis secundum affectum, sicut culpa mortalis: Sed tantum secundum quid, divertendo hominem ab illo, quatenus diligit aliquid objectum creatum prae ordine ultimi finis, ut magis infra patebit.

§. IV.

Secunda differentia resolvitur, & praecipua inter peccatum mortale & veniale exponitur discrimina.

Dico secundo, peccatum mortale non distingui a veniali, per hoc quod illud sit contra praecipuum, illud vero solum contra consilium.

22. Probatur primo: De ratione omnis peccati est quod sit violatio alicujus obligationis, & transgressio alicujus legis, ubi enim non est lex, neque praevicatio esse potest: At consilium, praesertim ut tale, non inducit obligationem, neque habet vim legis, sed proponitur nobis ut omnino libere amplectendum: Ergo cum peccatum veniale sit verum peccatum, non sufficit ad ejus rationem oppositio ad consilium.

23. Probatur secundo: De ratione peccati venialis est quod sit malum moraliter: At quod est contra consilium, non est malum moraliter, sed potest esse bonum, cum consilium sit de meliori bono, subindeque quod ipsi opponitur sit minus bonum: Ergo quod est contra consilium, non est veniale peccatum.

24. Confirmatur: Qui manet in saeculo, & uxorem ducit, facit contra consilia evangelica, & tamen non peccat, etiam venialiter, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 7. Si autem acceperis uxorem, non peccasti, & si nupsit virgo, non peccavit: Ergo facere contra consilium, non est peccatum etiam veniale.

25. Dico tertio, inter peccatum mortale & veniale quinque praecipua reperiri discrimina.

Probatur conclusio, illa discrimina exponendo. Primum consistit in eo quod peccatum mortale opponitur gratiae & caritati, destruitque illas; veniale vero solum opponitur caritati servituti, & neque ipsam caritatem, neque gratiam corrumpit. Hoc discrimen assignat S. Thomas quae 7. de malo art. 1. his verbis: Si caritas excludatur, est peccatum mortale; si autem sit talis defectus restituitur, qui existat non excludit, est peccatum veniale. Hinc denominatio illa mortalis & venialis desumitur: cum enim caritas, qua anima deo conjungitur, sit veluti forma qua vivit vita supernaturali, peccatum quod illam destruit, recte mortale dicitur, utpote causans mortem spirituales in anima: illud vero quod eam relinquit in subiecto, veniale appellatur, quia non excludit principium vitae, sed relinquit in subiecto aliquid per quod eam potest obtinere. Hanc differentiam tangit D. Augustinus serm. 5. de verbis Domini, ubi sic ait: Sicut anima est vita corporis, sic anima vita est Deus. Sicut expirat corpus cum animam amittit, ita expirat anima cum Deum amittit. Deus amissus, non anima: anima amissa, mors corporis.

26. Secundum discrimen in eo situm est, quod peccatum mortale importat defectum ordinis ad ultimum finem, seu averfionem & deordinationem ab ultimo fine, venalia vero habent deordinationem circa ea quae sunt ad finem, conservato ordine ad ultimum finem. Quod discrimen oritur ex precedenti: nam cum caritas sit quae convertit seu ordinat hominem in ultimum finem, consequens est ut peccatum quod caritatem excludit, avertat & deordinet ab ultimo fine: illud vero quod eam non expellit, talem averfionem & deordinationem non causat.

27. Ex hoc discrimine sequitur aliud, nempe quod mortale inordinationem irreparabilem inducat, non tamen veniale. Nam, ut dicitur D. Thomas hic art. 1. ultimus finis in moralibus est sicut primum principium in speculativis: unde sicut error circa prima principia est incorrigibilis, seu irreparabilis: ita peccatum quod inducit aver-

sionem ab ultimo fine reparari nequit per aliquod principium intrinsecum, sed solum per virtutem divinam: contra vero illud quod non importat inordinationem a fine, sed tantum a mediis, reparari potest per aliquod principium intrinsecum, scilicet per rectam intentionem finis: sicut error circa conclusiones corrigi potest ex recta cognitione principii.

28. Ex quo oritur quartum discrimen consistens in eo quod peccatum mortale inducit reatum poenae aeternae: veniale autem poenam solum temporalem meretur. Ut enim idem Sanctus Doctor questione procedenti art. 3. & 6. ratiocinatur: peccatum ex hoc inducit reatum poenae, quod pervertit ordinem divinae justitiae: unde illud poenam aeternam meretur, quod inordinationem quantum est de se irreparabilem, subindeque aeternam, importat: illud vero meretur poenam temporalem, quod dicit inordinationem ab intrinseco reparabilem, proindeque de se transitorium & temporalem.

29. Ultima differentia, quam assignat D. Thomas hic art. 1. ad 1. & 2. q. 105. art. 1. consistit in eo quod peccatum mortale simpliciter est contra legem, & veniale praeter legem, seu contra legem secundum quid. Ut autem verificetur aliquem actum esse contra legem simpliciter, duo requiruntur: primum est, quod lex cui opponitur, sit de numero illarum quae simpliciter leges vocantur, eo quod omnino necessariae sint ad finem ultimum asequendum; quae affectio est praecipua, & veluti substantialis legis effectus: secundum, quod talis actus simpliciter tendat contra talem, seu simpliciter illam transgrediat: nam ly simpliciter, positum in illa differentia, afficit tam modum essendi contra legem, quam legem ipsam, atque adeo ex consequuntur parte deficiat, a ratione culpe mortalis deficiat. Ceterum ut verificetur esse contra legem secundum quid, satis est quod unum illorum deficiat; atque adeo quod vel lex non sit simpliciter necessaria ad finem ultimi asequendum, vel quod actus non violat simpliciter talem legem, neque simpliciter opponatur. Ex primo capite deficiunt a ratione peccati mortalis omnia illa quae dicimus venialia ex genere, ut mendacium iocum, verbum otiosum, superfluum ludus, &c. quia leges quibus ista prohibentur, non sunt leges simpliciter, & ut ita dicam, substantiales, eo quod illarum observatio ad finem ultimum consequendum non sit simpliciter necessaria. Ex secundo vero capite deficiunt a ratione mortalis cetera omnia, quae vel ob parvitatem materiae, vel ob defectum plenae deliberationis, venialia vocantur, ut furtum rei parvae, & motus contra fidem non plene deliberatus; quoniam enim leges quibus haec peccata opponuntur: sunt leges simpliciter, & simpliciter necessariae ad finem ultimum consequendum, non tamen simpliciter violantur per talia peccata, neque haec simpliciter illis contrariantur. Non enim lex justitiae, quae prohibet rei alienae acceptionem, simpliciter violari dicitur per unum poni vel ovi acceptionem, ob levitatem materiae: nec similia sit gravis, per actum non simpliciter liberum: quia sicut leges solis agentibus liberis imponuntur, ita ab eis solum violari censentur, qui libere simpliciter operantur.

30. Hanc ultimam differentiam inter assignatas exilimo esse praecipuum & quasi primariam: tum quia primo & immediatus convenit peccato, cui ex sua communi ratione per se primo convenit esse aliquo modo contra legem, atque adeo esse contra legem simpliciter, vel tantum secundum quid, primum & per se illi advenit: sicut quia animal secundum suam communem & genericam rationem est vivens sensibile, nulla differentia prius illi advenit, aut magis habet per se, quam talis vel talis modus sentiendi. Tum etiam quia aliquae ex differentis assignatis extrinsecae sunt & a posteriori, seu ex effectibus peccati mortalis & venialis desumptae: nam hoc quod est expellere vel non expellere gratiam & caritatem, & reatum poenae aeternae, vel tantum temporalis inducere, se habent ut effectus peccati mortalis & venialis, subindeque differentiam constitutivam & distinctivam illorum ad invicem supponunt. Unde S. Thom. quae 7. de malo art. 1. cum dixisset, quod peccatum mortale & veniale differunt secundum reatum; nam peccatum mortale meretur poenam aeternam, veniale vero temporalem, subdit: Sed ista differentia consequitur rationem peccati mortalis & venialis, non autem constituit ipsam: non enim ex hoc est tale peccatum, quia si poena ei debetur, sed potius e converso, quia peccatum est tale, ideo talis poena ei debetur. Similiter etiam differunt quantum ad effectum, nam peccatum mortale privans gratia: veniale vero non. Sed neque ista est differentia quam quoniam, quia ista differentia consequitur ad rationem peccati: eo enim quod peccatum est, talem effectum habet, & non e converso.

31. Advertendum tamen est, quod sily excludere caritatem: non significet auferre habitum caritatis (quod est peccatum mortalis effectus, sicut & privare gratia sanctificante) sed significet facere aliquid contrarium caritati Dei vel proximi, ex qua universa lex pendet, ut dicitur Matth. 23. & quae est finis precepti, ut testatur Apostolus 1. ad Tim. 1. differat.

differentia illa est essentialis, & a priori, & coincidit cum ultima, quam diximus esse praecipuum: Si autem queras, quam peccata contrariantur caritati Dei & proximi?

Respondetur cum D. Thoma loco citato, illa esse per quae solent subverti & reverentia hominis ad Deum, ut est blasphemia, idololatria, & hujusmodi, & etiam ea quae solent convulsam societatem humanam, sicut furtum, homicidium & hujusmodi. Unde idem S. Doctor in a. dist. 4. quae 1. art. 5. sic ait: Quando aliquis peccat in his, sine quibus recte servatis, non remanet subditio hominis ad Deum, & sedas humanae societatis, tunc est peccatum mortale ex genere... sicut pater quod non potest homo debite Deo esse subditus, si Deo non credat, si ei non obediat, & hujusmodi. Similiter etiam societates humanae servari non possent, nisi anteaque servaretur quod suum est, & ideo furtum, & alia species injuriae, sunt peccata mortalia ex genere: & similiter est in omnibus aliis. Ea vero sine quibus societates humanae servari possent, non faciunt peccatum esse mortale ex genere, quomodo etiam deformis actus: sicut superfluum ludus, & aliquid hujusmodi, & talia dicuntur venialia ex genere.

§. V.

Corollarium procedentis doctrinae.

32. Ex dictis de differentia inter mortale & veniale facile colligi possunt cetera quae docet D. Thomas q. 85. Ex his enim inferes primo, malitiam peccati mortalis & malitiam venialis essentialiter & specie inter se differre, subindeque divisionem peccati in mortale & veniale esse essentialiter, si illa considerentur in ratione peccati, seu mali moralis formaliter. Patet hoc corollarium ex dictis: Nam, ut supra ostendimus, inordinatio & malitia peccati mortalis pertingit usque ad finem, & ipsum destruit; inordinatio vero, seu malitia peccati venialis, non pertingit usque ad finem, sed solum in ipsis mediis, quae peccans non refert actualiter ad finem, sed duntaxat habitualiter, ut infra dicemus: Atqui inordinatio & malitia pertingens ad finem, essentialiter & specie differt ab illa quae solum in mediis, & quae usque ad finem non pertingit: Ergo malitia peccati mortalis essentialiter & specie differt a malitia peccati venialis.

33. Confirmatur: Eo ipso quod malitia mortalis deordinet voluntatem usque ad finem ultimum, destruyendo ipsum finem; malitia autem venialis solum retardat a finis consecutione, ita se habent sicut finis & id quod est ad finem, & sicut dispositio & forma ad quam disponit: Sed quod est ad finem, distinguitur essentialiter a fine, & dispositio a sua forma: Ergo & malitia peccati venialis a malitia peccati mortalis. Unde D. Thomas hic art. 6. ait quod cum peccatum, quod ex genere suo esset mortale, sit veniale propter imperfectionem deliberationis aut consensuum, solentur species, atque adeo non manet illa species malitiae, quae esset in consensu plene deliberate, sed alia diversa resultat. Et art. 5. sic habet: Circumstantia non potest de veniali facere mortale, magis circumstantia, sed solum tunc quando transferit in aliam speciem, & si quodam modo differentia specifica mortali actus. Si autem malitia peccati mortalis accidentaliter solum differret a malitia peccati venialis, non requireretur necessario mutatio aut dissolutio speciei, ut unam in alteram transiret, sed sufficeret mutatio quoad aliqua accidentia quae sunt extra speciem: Ergo &c.

34. Dices: Illa peccata sunt ejusdem speciei, quorum objecta specificae non differunt: Sed objecta peccati mortalis & peccati venialis interdum non differunt specie, ut patet in objecto furti; nam ejusdem speciei est res aliena, sive sit in parva, sive in magna quantitate: Ergo peccatum mortale & veniale sunt ejusdem speciei in ratione peccati.

35. Confirmatur: Magis & minus non diversificant speciem; Sed peccatum mortale & veniale differunt solum penes magis & minus, ut patet in furto gravi & levi: Ergo non differunt specie. Unde S. Thomas supra q. 72. art. 5. docet differentias venialis & mortalis non consequere diversitatem specificam peccatorum.

36. Confirmatur amplius: Non magis differt actus elicitus cum plena cognitione ab actu elicitis cum semiplena, quam amor elicitus cum cognitione clarissima & perfectissima, qualis est amor Dei in patria, ab amore elicitis cum cognitione obscura & imperfecta, qualis est amor vitae: At isti duo actus non differunt essentialiter, sed solum penes majorem vel minorem perfectionem intra eandem speciem: Ergo nec peccatum veniale ex defectu perfectae cognitionis & deliberationis, specie differt a peccato mortali circa idem objectum, cum plena & perfecta deliberatione commisso.

37. Ad objectionem respondeo, distinguendo Majorem: Illa peccata sunt ejusdem speciei, quorum objecta specificae non differunt, formaliter & in esse objecti, concedo Majorem: materialiter tantum & in esse rei, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Objecta peccati mortalis & venialis interdum non differunt specie, materialiter & in esse entis, concedo Minorem: formaliter & in esse objecti, nego Mi-

norem: nam in hac ratione attenditur eorum differentia penes habitudinem inproportionis ad ultimum finem, quae est diversae rationis & speciei in objecto mortalis & venialis tantum peccaminose, cum primum dicat inproportionem averfionem & destructivam ipsius finis, non vero alterum: quae diversae inproportio constituit objecta formaliter diversa in ratione objectorum, & relinquit in actus ad illa terminatos distinctionem essentialiter in ratione peccati seu mali moralis.

Ad primam confirmationem dicendum cum D. Thoma 38 qu. 7. de malo art. 1. ad 19. quod magis & minus, quando consequuntur rationes diversas, diversificant speciem. Et ita est in proposito: nam in objecto furti gravis, magnum deordinat voluntatem usque ad finem ultimum; in objecto vero furti levis, parvum solum deordinat circa talem finem: unde ratione hujus duplicis inordinationis, quam magna & parva quantitas in objecto causant, magnum & parvum constituant peccata specie diversa. Quare cum idem S. Doctor supra q. 18. art. 1. agens de circumstantiis quae non mutant speciem, ait quod collere alienum in magna vel parva quantitate, non diversificat speciem peccati, loquitur de magno & parvo, praesertim ut talia sunt, seu quae nullam aliam involvant differentiam, nisi penes magis & minus sub eodem modo oppositionis ad rationem (quo pacto se habent furtum majus & furtum minus, quando vel utrumque est intra quantitatem sufficientem ad culpam mortalem, vel utrumque non excedit quantitatem culpe venialis) non vero loquitur de magno & parvo quae alia involvant discrimina, & diversas inordinationes circa ultimum finem inducunt. Quando vero art. 5. quae 72. docet differentias venialis & mortalis non consequere diversitatem specificam peccatorum, loquitur de differentia venialis & mortalis, quae sumitur a reatu poenae: haec enim, cum non sit primaria & essentialis, sed secundaria tantum & accidentaliter, diversitatem specificam peccatorum constituit nequit. Non negat tamen, peccatum mortale & veniale essentialiter & specie inter se differre in ratione peccati seu mali moralis, penes aliam differentiam quam assignavimus, nempe penes hoc, quod unum avertat & deordinet ab ultimo fine, non vero aliud, subindeque unum sit simpliciter contra legem, aliud vero praeter legem, seu contra legem secundum quid, ut antea expostuimus.

Ad secundam confirmationem, nego Majorem: Quia cognitio plena, sive sit clara, sive obscura, potest applicare objectum sub eadem formalitate: eadem enim bonitas formalissime, quae in patria clare cognoscitur per visionem beatificam, cognoscitur in via obscure per fidem. At vero cognitio semiplena & imperfecta nequit applicare eandem rationem formalem objectivam, quam plena & perfecta applicat; haec enim potest applicare & proponere rationem finis ultimi, & averfionem ab illo, ad quam illa non potest pertingere.

39. Inferes secundo cum D. Thoma hic art. 1. ad 1. divisionem peccati in mortale & veniale, non esse univocam, sed analogam. Ratio est, quia divisio illa est analogica, in qua divinum inaequaliter participatur a membris diversis: Sed ratio peccati, quae est divisum in tali divisione, inaequaliter convenit peccato mortali & veniali: Ergo divisio illa est analogica. Major communiter supponitur: Minor vero suadet. Ratio peccati ut sic consistit in hoc quod est esse contra legem, seu tendere in objectum ut difforme legi: Sed esse contra legem, seu tendere in objectum ut difforme legi, peccatis mortalibus convenit simpliciter, venialibus autem solum secundum quid, ut in ultimo discrimine peccati mortalis a veniali expostuimus: Ergo ratio peccati mortali & veniali inaequaliter convenit.

40. Ad hoc quod malitia averfiva a fine, & malitia quae solum ponit inordinationem in mediis, valde inaequales sunt; sicut ipse finis, & ea quae sunt ad finem, valde sunt inaequalia: Sed malitia peccati mortalis deordinat & avertit ab ultimo fine; malitia autem venialis solum ponit inordinationem in mediis, ut ex supra dictis patet: Ergo &c.

Dices: In omnibus quae analogice dicuntur, ratio non minus nulli competit, nisi per attributionem ad unum, quod per prius & simpliciter dicitur tale: Sed peccatum veniale non dicitur peccatum per attributionem ad mortale; quia si non esset aliquid peccatum mortale, nihilominus posset dari veniale: Ergo ratio peccati non convenit illi analogice.

Respondetur ex Cajetano hic art. 2. concessa Majori, negando Minorem: Nam sicut omnis morbus dicitur infirmitas in ordine ad privationem vitae, quae est infirmitas mortalis, & simpliciter; ita omne peccatum dicitur peccatum in ordine ad peccatum quod privat finem, qui est principium vitae moralis. Unde ad probationem in contrarium dicendum cum eodem Cardinali, quod licet peccatum veniale possit esse in hoc vel illo fine mortali simpliciter, tamen non potest esse absque mortali, sicut neque infirmitas curabilis absque incurabili, qualis est mortalis. Adit peccatum mortale esse contra legem Dei simpliciter; peccatum autem veniale solum esse contra legem secundum quid, ut antea declaravimus: esse autem contra legem Dei

secundum quid non potest intelligi, non preintellecto esse contra legem Dei abfolute & simpliciter, sicut neque alium secundum quid, sine alio simpliciter.

43 Inferes tertio, peccatum veniale disponere quidem ad mortale, nunquam tamen ita posse aggravari ut transeat in mortale, neque ex multis venialibus posse fieri unquam unum mortale. Ita D. Thomas hic art. 3. 4. & 5.

Probatur breviter hoc corollarium, quantum ad singulas partes. Et in primis quod peccatum veniale disponat ad mortale, patet: quia homo negligendo venialia, paulatim & sensim affluensit contemptui & transgressioni legis, quod fit ut tandem in majora peccata incidat, juxta illud, *Qui spernit modesta, paulatim deciderit*. Unde eleganter Cassianus collat. 6. cap. 17. mentis incertiam comparavit tecto domus neglecto. *Nem per hanc* (inquit) *primo quidem voluti inmensissima quidam penetrant animata stulticia passionum, qua si velis parva & levis negligantur, corrumpunt signa virtutum, quibus destruitur, in animam tandem defluunt imbres largissimi vitiorum*. Quo Sapiens Eccl. 10. procul dubio reprobavit, cum dixit: *In pigritate humiliabitur cognatio, & in infirmitate manuum perillabit domus*. Hinc Chrylologus Cassianus magister homil. 87. in Matth. hoc mirabile paradoxum docet, nimirum majori sollicitudine aliquo modo cavendum esse a venialibus, quam a mortalibus. *Seles mibi* (inquit) *nonnunquam non tanto studio magna videri peccata esse vitanda, quam parva & viliora: illa enim ut avertemur, ista peccati natura efficit; hinc autem ista re, quia parva sunt, desides vedunt, & dum contemuntur, non possunt ad expulsiorem eorum animi generalis insurgere: unde cito ex parvis magna fiunt, negligentia nostra*.

Quod vero peccatum veniale nunquam possit ita augeri & aggravari, ut transeat in mortale, non minus evidens est. Nam ea que sunt ordinis inferioris, quantumcumque intra propriam speciem augeantur, nunquam possunt peringere ad ea que sunt ordinis superioris: Sed malicia peccati venialis est inferioris ordinis, & diverse speciei a malitia mortalis, cum ista sit averfiva ab ultimo fine, & destructiva illius: non vero illa, ut ex supra dictis patet: Ergo peccatum veniale nunquam potest transire in mortale.

44 Ex quo probata manet tertia pars corollarii: nam peccata venialia, quantumcumque multiplicentur, non possunt avertere ab ultimo fine, nec reatum poena eterne inducere: Ergo non possunt facere unum mortale per integritatem: sicut nec ex multis punctis simul junctis potest linea confurgere. Unde quando Augustinus tract. 12. in Joann. ait: *Minusa plura peccata, si negligantur, occidunt, solum intendit, quod illa occidunt dispositive, disponendo scilicet ad mortale; non vero formaliter, privando animam gratia & caritate, ut explicat S. Thomas hic art. 4. ad 1.*

45 Dices primo: Dispositio potest fieri habitus: Ergo si peccatum veniale disponat ad mortale, poterit fieri mortale.

46 Respondeo cum D. Thoma ibidem in solut. ad 4. *Quid dispositio que fit habitus, est sicut imperfectum in eadem specie; sicut imperfecta scientia, dum percipitur, fit habitus: sed veniale peccatum est dispositio alterius generis; sicut accidens ad formam substantialem, in quam nunquam mutatur.*

47 Dices secundo: Plura facta levia multiplicata, constituunt tandem unum peccatum mortale: Ergo ex multis venialibus unum mortale potest effici.

Respondeo, negando Antecedens: Nam quando aliquis committit plura facta levia, ex illis simul junctis & collectis resultat unum peccatum mortale: quia licet tale factum sit rei secundum se levis, ex conjunctione tamen furorum procedendum, cum quibus mortaliter conjungitur, redditur factum rei gravis, & grave damnus inferi proximo; ut explicat Cassianus circa septimum Decalogi preceptum, & in materia de restitutione.

ARTICULUS II.

An ille qui mortaliter peccat, ultimum finem in creatura constituat?

Negat Adrianus quodlib. 7. art. 3. affirmat ceteri omnes Theologi tam domestici quam extranei. Unde fit

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico breviter, peccatorem per peccatum mortale ultimum finem in creatura constituere: si non expresse & formaliter, virtualiter saltem & interpretative.

48 Probatur primo ex Scriptura, nam ad Philipp. 3. de gulosus dicitur: *Quorum Deus venter est*: quia, ut ibidem lect. 3. ait S. Thomas: *Proprium Dei est, ut sit primum principium & finis ultimus; unde qui pro fine habet aliquid, illud est Deus suus*. Quare olim quidam epulo ab amico interrogatus, cui tot oves & vitulos, quos in ejus armento videbat, immolare respondit: *Hinc venter Deorum maximo*. Item ad Ephel. 5. avaritia, *Idolorum servitus* appellatur: quia, ut idem S. Doctor lect. 3. observat,

*Idolatria est quando honor soli Deo debitus impenditur creatura: Deo autem duplex honor debetur, scilicet ut in eo finem nostrum constituamus, & ut in eo fiduciam nostram finaliter ponamus: ergo qui hoc in creaturis ponit, reus est idolatrie. Hinc autem facti avarus qui finem suum in re creatura ponit, & etiam totam suam fiduciam, Unde Chrylologus homil. 18. in epist. ad Ephel. *Qui inanimato* (inquit) *servitus auro, clarum est ejusmodi idolorum esse cultores*. Hinc Hebraei vitulum aureum adoraverunt, & Judas triginta argenteos, quos a principibus Sacerdotum in pretium sanguinis Christi acceperat, projecit in templum, non in sterquilium: quia (ut ait Ambrosius) *salibus diei suum templum decoraverat*. Denique Hieronymus exponens hunc versum Psalmi 80. *Non eris in te Deus reatus*, etc. hac scribit: *Quis vicia habemus, ut reatus habemus Deos*. Cui consonat illud Poete Christiani:*

Turconi venter Deus est, & nummus avarus. Et cui sunt Veneris, gaudia prima Venus. Hinc honor, & vere Deus est pro nomine fama, Quem fames excruciat non satiatam fames, Cui nimio Christus studii velle est amore, An non is studium nummis istar habet?

Hinc Tertullianus in libro de Idol. c. 3. infert, quod extra templum & sine idolo agi potest idolatria, nec refert quale sit idolum, ex qua materia, qua effigie, &c. Et cap. 6. his verbis increpat peccatorem: *„ Potes lingua negalle quod manu conseris? verbo destrueris quod factu truis? Unum Deum predicare, qui tantos efficit? verum Deum profiteri, qui falsos facit? „ Colis non spirita vilissimi vidoris alicujus, sed tuo proprio; nec animi pecudis impensas, sed animam tuam. Illis ingenium immolas, illis sudorem tuum libas, illis pudentiam tuam accendis. Plus es illis quam sacerdos, vum per te habeant sacerdotem.*”

Probatur secundo conclusio ex Augustino, qui lib. 83. 49 questionum quest. 30. totam pervertitatem humana vite collocat in hoc quod homo fruatur utendis, & utatur fruendis: At ex eodem S. Doctore lib. 10. de civit. cap. 10. & lib. 1. de doctrina Christiana. cap. 4. & 5. trui non est aliud quam alicui tanquam ultimo fini adherere: Ergo qui peccat, & aliquam creaturam inordinat contra Dei preceptum diligit, tali creaturæ, ut fini ultimo, adheret.

Probatur tertio conclusio ratione, quam infinat S. 50 c. Thomas quest. 20. de verit. art. 2. Omnis qui mortaliter peccat, diligit plus appetitative creaturam quam Deum: siquidem ejus voluntatem & preceptum propter illam contemnit: Unde Joann. 12. dicitur: *Dilexerunt gloriam hominum plusquam Dei*. Et Matth. 10. *Qui amat patrem qui matrem plusquam me, non est me dignus*. Item Chrylologus de avaritia loquens, ait: *Stratera ejus iniquissima est, plus enim in ea ponderat oculos, quam Deus; plus nummas, quam animas*: Sed finis est id quod maxime diligitur: Ergo qui mortaliter peccat, a Deo avertitur, & ad creaturam, tanquam ad ultimum finem, convertitur, Unde Jeremia. 4. Deus de peccatoribus conqueritur, dicens: *Duo mola sicut populus meus, dereliquerunt me sicutem aqua viva, & soderunt sibi cisternas dispersas, etc.* Quibus verbis averfio a Deo, & conversio ad creaturam, que in peccato mortali includuntur, fontis & aque similitudine aptissime declarantur: nam sicut aqua appetitur, ut fiat & sitim extinguat, sic bonum commutabile creaturæ amatur a peccatoribus, ut satisfiatum sui appetitus, quod est proprium ultimi finis: Deus autem omnium honorum fons & origo, qui solus potest creaturæ rationalis appetitum perfecte satiare, auitque nostræ sitim extinguere, ab illis deserit & contemnitur.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Quamvis 51 mortaliter peccans, directe & formaliter non intendat amittere amicitiam Dei, aut privari beatitudine, vel averti a Deo ut ab ultimo fine, & converti ad creaturam, bene tamen virtualiter & interpretative: quia ita se gerit, ac si vellet ea omnia: in primis enim cum graves offensus dissolvant amicitias, qui Deum graviter offendit, vere vult eum non habere amicum; & qui contemnit & rejicit media ad consecutionem ultimi finis necessaria (qualia sunt Dei precepta, juxta illud Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*) virtualiter & interpretative non vult ipsum adipisci: item qui vult aliquid oppositum Deo, ut dilecto amore amicitie, plus appetitative diligit illud quam Deum, subindeque virtualiter & interpretative vult a Deo averti, & converti ad creaturam: Atqui peccatum mortale est gravis offensa Dei, habens proinde oppositionem cum ejus amicitia & dilectione, ejusque vitatio est medium necessarium ad consequendam beatitudinem: item qui mortaliter peccat, vult aliquid oppositum Deo ut dilecto amore amicitie: Ergo virtualiter saltem & interpretative vult ab ejus amicitia defecere, & ab ipso ut ab ultimo fine averti, & converti ad creaturam, & si non verbis, saltem factis, dicit illud Lucæ 19. *Nolumus hunc regnare super nos*: id est, nolo habere Deum pro ultimo fine, nec curo de ejus amicitia & fruitione.

§. II.

Solvuntur objectiones.

58 Obijcies primo: Qui peccat mortaliter ex zelo inordinato, aut ex ignorantia vincibili, non diligit plus appetitative creaturam, quam Deum, cum illi tunc arbitratum obsequium se prestare Deo, ut dicitur Jo. 16. unde Chrylologus ferm. 157. ait de S. Paulo: *Per zelum legis impugnavit legem*, & in Deum Dei amore peccavit: Ergo falsum est quod per quodcumque peccatum mortale homo avertatur a Deo ut ultimo fine, & convertatur ad creaturam.

59 Respondeo negando Antecedens: nam peccatum ex imprudenti zelo non provenit ex Dei dilectione, sed ex inordinato amore sui, & rei que agitur; ex hoc enim provenit, quod ille qui peccat ex tali zelo, negligit disquirere veram voluntatem Dei, & ita virtualiter saltem in affectu præfert creaturam Deo. Idem dicendum de eo qui peccat ex ignorantia vincibili: quamvis enim cognita veritate forte non peccaret, dum tamen quantum potest non curat ignorantiam depellere, non movetur ex vero desiderio placendi Deo, sed ex amore alicujus creaturæ, ex cujus appetitu & occasione negligit inquirere ea que tenetur scire; unde illam habet pro fine proximo; pro ultimo autem bonum proprium & privatum, ex quo tanquam ex prima radice amor inordinatus talis creaturæ pullulat, ut patebit ex infra dicendis.

54 Obijcies secundo: Si peccans mortaliter, ultimum finem in bono creato constituit, maxime in eo quod est obiectum peccati: Illud enim est quod appetitative diligitur plusquam Deus: Sed tale obiectum non potest esse finis ultimus peccantis: Ergo &c. Minor probatur: Primo quia de ratione ultimi finis est quod super omnia diligatur, subindeque non referatur ad aliud: Atqui peccans mortaliter non semper diligit super omnia creaturam illam propter quam peccat, sed eam refert ad aliam, ut patet in eo qui furatur ut fornicetur, nam rem alienam quam tollit, ut medium ad fornicandum appetit: Ergo &c. Secundo, si peccans mortaliter constitueret ultimum finem in obiecto peccati, homo posset simul habere plures ultimos fines; cum possit plura peccata habentia diversa obiecta disparata committere: Sed hoc implicat contradictionem, ut in tractatu de ultimo fine disp. 1. art. 6. fute ostendimus: Ergo & illud.

55 Quidam Recentiores ut ab hoc argumento se expediant; concedunt quidem eum qui peccat mortaliter, habere creaturam que est obiectum peccati pro ultimo fine, dicunt tamen hanc non esse finem ultimum positive (quem ipsi vocant finem operantis) quia non refert omnia in creaturam tanquam in optimum, sed negative, (quem finem operis appellant) quia creaturam non refert in alium finem. Cum enim (inquitur) duo sint de ratione finis ultimi, nempe quod ad alium non ordinetur, & quod cetera ordinentur ad ipsum, illa res que solum participat primum, recte dici potest finis ultimus negative; ea vero qui utrumque convenit, finis ultimus positive appellari potest. Unde dicunt nullum esse inconveniens, quod voluntas habeat simul plures ultimos fines negative; cum de ratione hujus finis non sit quod totaliter fatiet appetitum, & omnia referatur ad ipsum, sed solum quod non ordinetur ad ulteriorem finem.

Sed hæc solutio falso supponit quod peccans mortaliter constituat finem ultimum negative in creatura propter quam peccat, seu que est obiectum peccati, eo quod illam non refert ad ulteriorem finem: nam, ut infra ostendemus, semper peccator ordinat talem creaturam in ulteriorem finem, nimirum ad bonum proprium & privatum, quod in singulis peccatis formaliter, aut virtualiter saltem intendit. Unde habet tale bonum pro fine ultimo positive, ut constabit ex infra dicendis.

56 Confirmatur: Nihil omnino operatur homo cum advertentia & deliberatione, quod actualiter, aut saltem virtualiter, non ordinat ad ultimum finem simpliciter, ut in tractatu de fine ultimo disp. 1. art. 7. ostensum est. Sed ille qui mortaliter peccat, non ordinat suum actum in Deum ut finem ultimum simpliciter, ut patet; Ergo illum ordinat in aliquam creaturam ut in ultimum finem simpliciter, subindeque illam habet pro ultimo fine, non solum negative, sed etiam positive.

Respondent secundo alicui Suarez hic disp. 3. num. 11. peccatorem non constituere ultimum finem in obiecto ejuslibet peccati mortalis, expresse & formaliter, sed virtualiter & interpretative: quia cum propter illud Deum verum finem ultimum deserat, eo ipso convincitur ultimum finem ibi constituere. Quamvis autem expresse & formaliter voluntas nequeat plures fines ultimos appetere, non repugnat tamen (ait ille) quod eos appetat interpretative.

57 Sed contra primo: non flat volitio alicujus interpretativa, cum opposita volitione formali; immo fundamen-

tum ad aliquem actum interpretandum, est privatio actus oppositi: Sed ille qui furatur v.g. apprehendit multoties expresse, & formaliter obiectum iusti tanquam bonum partiale & inadequatum, & sub hac ratione illud appetit, ut patet in eo qui furatur ad fornicandum: Ergo nequit interpretative appetere tale obiectum, ut bonum adequatum & plene satisfiativum, subindeque nec ut ultimum finem simpliciter.

Denique quod formaliter aut virtualiter appetitur propter aliquid, non appetitur ut finis ultimus, etiam interpretative, quoniam hujusmodi finis, si semel diligitur tanquam omnino ultimus, omnem relationem ad alium debet excludere: At sepe peccator formaliter propter aliud appetit obiectum circa quod peccat, ut cum appetit homicidium propter furtum, aut furtum propter mechiām: Ergo tunc non appetit tale obiectum ut finem ultimum, etiam interpretative. Unde

60 Tertio respondent alii, ultimum finem peccatoris non esse obiectum particulare cujuslibet peccati fed bonum inordinatum ut sic; & prout ab hoc vel illo bono inordinato abstrahit, per quod evitatur quod peccator habeat simul plures fines ultimos simpliciter.

Sed neque hæc solutio satisfacit: Nam de ratione ultimi finis est quod omnia ad ipsum referantur, sed propter ipsum appetantur, & ipse ad ulteriorem finem non ordinetur. Sed peccator interdum appetit plura, que non referat ad bonum inordinatum, ut cum tribuit elemosynam propter bonum misericordie, vel cum appetit fruitionem Dei per actum spei informis; multoties etiam refert bonum inordinatum ad alium finem ulteriorem, secundum se non inordinatum, ut dum furatur ad dandum elemosynam, vel ad sustentandum patrem: Ergo bonum inordinatum ut sic non est ultimus finis peccatoris.

Ad objectionem ergo, quam Cajetanus arguuntur 51 obijcit appellat, in forma respondeo, negando sequela Majoris: nam creatura in qua mortaliter peccans finem ultimum constituitur, non est illa que est obiectum peccati mortalis (hæc enim est tantum finis proximus & intermedius) neque bonum inordinatum ut sic; sed bonum proprium & privatum, non præcise secundum se, consideratum, sed ut connotans privationem gratiæ & caritatis. Ita communiter docent nostri Thomistæ cum Cajetano supra quest. 1. art. 5. ubi hæc scribit: *Peccator nec in gula, nec in injuria apparenti bono, solum constituit ultimum finem; cuius signum est, quia nequeum sibi sufficit; sed omnia commutabilia bona, ad que peccator conpulsus referatur ad unum commune finem, qui est simpliciter ultimus sibi, scilicet ipsum; quoniam ipsa appetit ut conferant ad bonum proprium, ita quod hujusmodi bona non appetuntur, ut fines ultimi simpliciter, sed ut fines ultimi partiales, ut scilicet partes boni proprii quod est simpliciter finis ultimus illius, & intentionem in omni peccato mortali*. Quam doctrinam desumpsit ex D. Thoma in 2. dist. 42. qu. 2. art. 1. ubi ait: *Finis ultimus in amore commutabilium bonorum est ipse homo, propter quem alia querit; & ideo si malis peccati accipitur ex parte ipsius peccantis, prius una, si aliam sumatur ex parte eorum que propter seipsum peccans querit, erunt plures*. Ubi S. Doctor asserendo ultimum finem peccantis mortaliter esse ipsum peccatorem, appetit & indicat primam radicem, unde petitur unitas finis ultimi in peccatore; illa enim sumitur ex habitudine quam omnia particularia bona, que potest peccator ut talis appetere, dicunt ad suppositum nature appetentis, tanquam ad finem Cui periculiendum. Unde peccator non solum est finis Cui actus peccaminosus, sed etiam pertinet ad finem Cuius gratia, non quidem formaliter & in recto, sed connotative & in obliquo, quatenus scilicet est id penes quod mensuratur bonum proprium & privatum ipsius, quod ut diximus est ejus finis ultimus simpliciter.

Ratio etiam hinc solutioni & doctrinæ suffragatur: Ille 62 lud enim est finis ultimus peccatoris, propter quod, & sub cujus ratione appetit omnia bona particularia que prosequitur: Sed quicquid peccator appetit, etiam cum Deum videtur appetere, appetit sibi ipsi, & sub ratione boni proprii & privati, & in hoc vult suum appetitum expleri & satiare: Ergo bonum proprium & privatum est finis ultimus ipsius peccatoris: sicut bonum Dei est finis ultimus iusti, quia totum quod iustus vult per caritatem, etiam cum amat seipsum, vult Deo, & sub ratione boni ipsius. Quod ut magis percipiatur,

63 Advertendum est, quod cum omnis amor sit quadam inclinatio fundata in aliqua natura, & in ipsa ut ita dicam radicata, ac veluti quoddam pondus nature, juxta illud Augustini: *Amor meus pondus meum, amore feror quatenus feror*, semper tendit in bonum ipsi nature conjunctum, & convenienti; alias non corresponderet suo principio radicali, nec principium & terminus illius inclinationis inter se proportionem haberent. Unde cum caritas radicetur in gratia sanctificante, que est divine nature participatio, & ut sic loquar, quadam natura deifica, semper inclinatur in bonum ipsius Dei, & omnes

eius effectus bono divino subieci & subordinat; propterea Paulus dicit, *Caritas non quaerit quae sua sunt*. E contra vero *phylantia*, seu inordinatus amor sui, qui caritati opponitur, cum diminet a natura corrupta & vitata & in ea radicatur, semper tendit & inclinat peccatorem in bonum proprium, & privatum; juxta illud ejusdem Apostoli, *Omnes qui suos suos quaerunt*. Quare Aristoteles 9. Ethic. cap. 8. pravos seu peccatores vocat *phylantus*, seu amatores sui, & ibidem ait quod *Pravus sui gratia amicitiae agit*, & *quanto magis, quanto pravior*. Et Apostolus 2. ad Timoth. 3. ut significet quod tempore Antichristi homines omni genere peccatorum erant inquinati, ait: *Erunt homines seipso amatores*. Item Augustinus 14. de civitate cap. 28. docet quod sicut amor Dei, usque ad contemptum sui, aedificat civitatem Jerusalem, seu Iustorum; sic amor sui, usque ad contemptum Dei, aedificat civitatem Babylonis seu peccati. Denique S. Th. hic qu. 77. artic. 4. docet amorem sui esse latitudinem omnis peccati, & omnia vitia ex illo tanquam ex prima radice pullulare. Quod etiam tradit quest. 8. de malo artic. 1. ad 19. dicens: *Amare est velle bonum alicui. in hoc ergo quod homo appetit sibi quaecumque bona, videtur amare seipsum; & ideo amor sui visus non ponitur seorsum vel radice peccati, vel etiam vitium capitale; quia omnes radices & capita vitiorum includunt inordinatum sui amorem*. Ex qua doctrina manifeste patet, ultimum finem peccantis mortaliter, esse bonum proprium & privatum, non praesens & secundum se consideratum; sed ut connotans privationem gratiae: nam ultimus finis peccantis mortaliter est inreferibilibus in Deum, & ipsi oppositum; bonum autem proprium secundum se non importat talem oppositionem & inreferibilibus, sed abstrahit a relatione vel exclusionis relationis in finem supernaturalem: connotando tamen gratiae privationem, quae est in quolibet peccante mortaliter, efficitur omnino inreferibile in Deum, & ipsi oppositum.

68 Ex quo intelligitur, quod est omnes actus peccatoris fiant in bono proprio, non tamen per omnes in ipso constituit ultimum finem, sed per illos dumtaxat qui in eo sicut privative, excludendo gratiam & caritatem, per quam bonum proprium poterat quantum est ex se ad bonum supernaturale referri: nam cum de ratione finis ultimi simpliciter sit excludere relationem ad aliud, & non tantum ad ea praescindendo, per illos dumtaxat actus absolute dicendum est constituit finem ultimum in aliquo bono, qui excludunt talem relationem; & hujusmodi sunt peccata mortalia: alii vero actus, sive honesti, sive veniales peccaminosi, qui in bono proprio fiunt dumtaxat praesens, non dicuntur proprie constituit in illo finem ultimum, quia quod ibi sistant, respiciuntque tale bonum ut absolute ultimum, non convenit illis per se, sed ratione connotati, scilicet privationis gratiae, quae solum per actus mortaliter peccaminosos inducitur. Per quod soluta manet instantia, quae contra praecedentem doctrinam fieri solet.

65 Ex hoc etiam inferens, omnes actus existentes in peccato mortali, non esse malos & peccaminosos, sed aliquos esse honestos & moraliter bonos, sicut colere parentes, subvenire egenis, diligere amicos, &c. Nam licet omnes illi actus in peccatore fiant in bono proprio, & nullus ad supernaturalem ordinem transeat, non tamen sistant in tali bono privative, excludendo gratiam & caritatem, per quam fieri debet relatio ad finem supernaturalem, sed praesens tantum, non excludendo talem relationem, sed ab ea praescindendo; & quamvis terminentur ad bonum aliis inreferibile, non tamen formaliter ut inreferibile, ex quo proinde nullam deformitatem contrahunt.

66 Nec refert si obicitur: Omnis actus per quem diligitur aliquid plusquam Deus, est peccaminosus: Sed si peccator referret omnes suos actus in bonum proprium tanquam in finem ultimum, per omnes diligeret hujusmodi bonum plusquam Deum: Ergo omnes essent peccaminosi & moraliter mali. Respondetur enim, quod omnis solam ille actus est peccaminosus, per quem proprium bonum diligitur contrarie plusquam Deus, cuiusmodi sunt illi qui ex propria ratione habent excludere a subiecto gratiam & caritatem, ac sistant in bono proprio privative: alii vero, qui quantum est ex se gratiam non excludunt, quamvis terminentur ad aliquid dilectum plusquam Deum negative, eo quod in illo sistant, non vero in Deo, non sunt tamen peccaminosi, quia non excludunt quantum est de se majorem Dei dilectionem, sed ab ea praescindunt, nec sistant in bono proprio privative, sed tantum praesens, ut dictum est.

§. IV.

Solvatur quaedam instantia.

Contra principalem solutionem, qua diximus bonum proprium & privatum, ut connotans privationem gratiae & caritatis, esse finem ultimum peccantis mortali-

liter, quaedam possunt fieri instantia, quas breviter hic proponemus ac diluimus.

In primis obicitur, quod peccator, qui diligit amicum amore amicitiae, ipsum non diligit sub ratione boni proprii, alias eum non diligeret amore amicitiae, sed concupiscentiae: Ergo non referret omnia quae agit in bonum proprium tanquam in ultimum finem.

Secundo: Finis ultimus peccatoris debet opponi fini supernaturali qui est Deus, & excludere relationem ad illum: Atqui bonum proprium in tota sua latitudine id non habet, sed tantum bonum inordinatum ut sic: Ergo non illud, sed illud est finis ultimus peccatoris.

Tertio: Ultimus finis peccatoris debet aliquid superaddere ultimo fini in communi, per quod peccator a justis differatur: Sed bonum proprium nihil videtur addere supra rationem ultimi finis in communi, per quod peccator differatur a justo: Ergo etc. Major patet, Minor probatur. Bonum proprium in tota sua latitudine non habet majorem determinationem, quam bonum satisfativum proprii appetitus: Sed bonum satisfativum proprii appetitus est ipse finis ultimus in communi, in quo conveniunt iusti & peccatores: Ergo bonum proprium nihil superaddit ultimo fini in communi, per quod peccator a justis differatur.

Denique arguitur: Aliter debet assignari finis ultimus existens in mortali peccato, ac existens in puris naturalibus abique peccato & gratia: Sed finis ultimus existens in puris naturalibus est bonum proprium & privatum: Ergo illud non potest esse finis ultimus peccantis.

Sed haec levia sunt, & ex fundamentis supra statatis facile dilui possunt. Unde ad primam instantiam, nego Antecedens: amicitia enim, nisi sit caritatis, quae ex amore Dei ortum habet, semper oritur ex amore sui ipsius, & omne bonum quod appetitur amico, ordinatur ultimatè ad bonum proprium appetentis; propterea enim amicus vult amicum bonum, quia est aliquid sui, seu potius quia est alter ipse, juxta illud commune estatum, *Amicus alter Ego*. Unde Aristoteles 9. Ethic. cap. 4. ait: *Amicitia ad alios ex his quae sunt ad seipsum profecta esse videtur*: Et cap. 5. *Anantes amicum* (inquit) *ita amant quod sibi ipsi est bonum: ut enim bonum factus amicus, bonum fit ei cuius jam est amicus; uterque igitur & id quod sibi bonum est amat*. Quae verba ita exponit S. Thomas ibidem lect. 5. *Respondere, curiam objectioni tractatus dictum est enim supra, quod unicuique est amabile quod est ei bonum: contra quod videtur esse quod homo amat amicum ipsius gratia. Sed iste respondet, quod illi qui amant amicum, amant id quod est bonum sibi ipse, nam quando ille qui est bonus in se, est factus amicus alicuius, fit etiam bonum amico suo. Et sic uterque dum amat amicum, amat quod sibi bonum est, &c.*

Ad secundam, concessa Majori, nego Minorem: nam licet bonum proprium absolute & secundum se non excludat relationem ad Deum, nec ipsi opponatur, bene tamen prout connotat privationem gratiae & caritatis, quae est in quolibet peccante mortaliter, ut ex supra dictis patet.

Ad tertiam, concessa Majori, nego Minorem: nam licet bonum probationem, nego Majorem: aliquid enim superaddit bonum proprium, quod non importatur in ratione boni satisfativum ut sic, nempe quod facit ut perfectio naturae aut suppositi appetentis, & tanquam bonum ordinatum ad ipsum appetens sicut ad finem *Cui*, ita quod proprium suppositum sit quasi regula & mensura talis boni ut supra exposuimus. Hoc autem sufficit ad hoc ut bonum proprium constituat in peccatore finem ultimum particularem, distinctum a fine ultimo iusti: nam quamvis finis ultimus iusti comparetur ad eum voluntatem ut satisfativum, non tamen per modum per se ipsi appetentis, & tanquam bonum ordinatum ad ipsum ut ad finem *Cui*, eique commensuratum, sed ut propria perfectio alterius naturae, scilicet divinae, quam proinde perfectionem appetit & ordinat ad suppositum in quo est talis natura, tanquam ad finem *Cui*; quae in iusto praeter propriam naturam reperitur gratia, quae est participatio divinae naturae, & caritas, quae est talis naturae appetitus sui inclinatio, quae inclinat hominem ad bonum proprium illius suppositi in quo est talis natura, scilicet Dei, ut supra declaravimus.

Ad ultimam dicendum est, ultimum finem hominis in puris naturalibus esse proprium bonum praesens secundum se, non connotando privationem gratiae, sed simpliciter ejus carentiam & negationem, atque adeo nec includendo, nec positive ut privative excludendo relationem ad finem supernaturalem, sed omnino praescindendo ab ea: in quo satis distinguitur a fine ultimo peccatoris, qui (ut supra ostendimus) praedictam relationem positive excludit, cum in aliquo & de connotato gratiae privationem importet.

ARTICULUS III.

Utrum peccatum veniale in homine iusto habitualiter referatur in Deum?

69 Certum est, peccatum veniale, ut tale est, in homine iusto, nec actualiter, nec virtualiter posse referri in Deum: cum Deus in genere causae finalis non moveat, nec movere possit ad committendum quodcumque peccatum: unde solum difficultas est, an possit referri in Deum habitualiter, & de facto in illum referatur in homine iusto?

Partem negativam tenent plures ex Recentioribus, non valentes concipere quomodo id quod revera Deo displicet, sicut displicet quodcumque peccatum, & quod ab ipso ut primo principio nequit procedere, possit aliquo modo referri in ipsum tanquam in ultimum finem. Nihilominus dicendum est in aliquo vero sensu posse affirmari, peccatum veniale in homine iusto habitualiter referri in Deum. Ita docet S. Thomas variis in locis: nam hic qu. 88. art. 1. ad 2. ait: *Veniale peccatum non excludit habituales ordinationem actus humani in gloriam Dei, sed solum actusalem; quia non excludit caritatem, quae habitualiter ordinat in Deum*. Et in solutione ad 3. dicit, quod ille qui peccat venialiter inhaeret bono temporali, non ut finem, quia non constituit in eo finem, sed ut usum, referens in Deum non actum, sed habitum. Eandem doctrinam tradit 2. 2. qu. 24. art. 10. ad 2. his verbis: *Quod amatur in peccato veniali* (intellige a iusto) *propter Deum amatur habitus, est non actus*. Et in 1. dist. 1. qu. 3. artic. unico ad 4. *Quamvis* (inquit) *ille qui peccat venialiter, non referat actum in Deum sicut operationem, nihilominus tamen Deum habitualiter pro se habet: unde non potest creaturam finem ultimum esse*. Denique qu. 8. de malo art. 1. ad 4. reddens rationem cur iustus peccans venialiter non fratur creatura, nec constituit in ea finem ultimum, sic ait: *Dicendum quod ille qui peccat venialiter non fratur creaturam, referentem eam habitualiter in Deum, licet non actum*. Non potest ergo revocari in dubium, nostram conclusionem esse de mente Divi Thomae, unde ut ejus doctrinam a Recentiorum impugnationibus vindicemus, oportet explicare verum ejus sensum, seu declarare in quo modis praedictae relationis habitualis consistat.

71 Prima explicatio, seu primus dicendi modus est, eatenus peccatum veniale in homine iusto referri habitualiter ad Deum, quatenus non destruit habitum caritatis, qui ex natura sua est efficax ad referendum omnia in Deum, etiam peccatum veniale, si esset in ipsum referibile: unde quod de facto illud in Deum non referat, non est ex defectu caritatis, sed ex eo quod tale peccatum est incapax hujus relationis. Ita Cajetanus 1. 2. qu. 24. art. 10. §. *Ad hoc dicitur*, ubi postquam exposuit, quid sit actu & virtute, amare aut intendere, subdit: *Amare autem habitu non actualem relationem, nec praecedentem intentionem perseverantem ponit, sed solum habitum concomitantiam & efficaciam; quantum est ex parte habitus, importat: ita quod sicut nihil aliud est dicere, amat habitum Deum, quam dicere, amat habitum quo Deus amari possit: ita nihil aliud est dicere, amatur hoc habitum propter Deum, quam habere habitum quo propter Deum hoc amari potest. Et per hoc patet, quod non oportet amantem habitum hoc propter Deum, ordinare illud intentione habituali in ipsum, ut prima objectio supponebat: & similiter non oportet hoc esse amabile propter Deum, quia intelligitur amare hoc habitum propter Deum, quantum est ex parte habitus, hoc est, quantum est ex efficacia & natura habitus, quem homo in caritate existens habet, amare potest hoc propter Deum, quamvis aliter sit ex parte amabilis, quia non est referibile in Deum: & per hoc cessat secunda objectio.*

72 Doctrinam hanc Cajetani approbant Suarez, tract. de ultimo fine, disp. 2. sect. 4. n. 2. & Vasquez ibid. disp. 5. cap. 2. ubi de hac Cajetani interpretatione loquens, ait: *Ego quidem existimo doctrinam hanc veram esse, & nihil aliud melius dici posse pro interpretatione D. Thomae*.

Secunda explicatio, seu secundus dicendi modus est Medina, Alvarez, & aliorum, qui existimant peccatum veniale in homine iusto idcirco referri habitualiter in Deum, quia referatur ad ipsum qui peccat, seu ad proprium ejus bonum, quod in iusto per habitum caritatis est habitualiter relatum in Deum. Quae explicatio displicet Suarez, Curiel, & aliis: Quia (inquit) utrumque referatur in finem, mediante secundo, quod est finis primi, necesse est quod secundum medium, quod est finis primi, quatenus terminat habitum in finem, ordinatur in finem: Ad bonum proprium ejus qui peccat venialiter, non referatur, nec potest referri ad Deum, sub ea ratione, quae est terminus peccati venialis, cum tale peccatum non sit in Deum referibile: Ergo peccatum veniale non potest dici referri in Deum, ex eo quod referatur ad bonum proprium ipsius peccantis, quod in Deum per habitum caritatis referibile est.

Sed haec instantia & ratiocinatio levis & frivola est: fa-

cile enim respondetur, Majorem esse veram de primis illis mediis, quae mediante secundo in finem formaliter aut virtualiter ordinantur; secus autem de illis quae solum habitualiter in ipsum referantur; nam minus requiritur ad ordinationem habituales, quam ad actualem aut virtuales: si autem secundum medium, sub ea ratione qua terminat habitum in finem, referretur in finem primum non solum habitualiter, sed etiam virtualiter in illum referretur, quia ordinatio primi maneret virtualiter saltem in secundo, sub ea ratione qua istud referretur in finem.

Tertia explicatio, seu tertius modus dicendi, est Salmanticensium supra in tract. de fine ultimo, disp. 4. dubio 4. §. 2. ubi docent peccata venialia hominis iusti referri in Deum habitualiter, non directe, quasi fiant propter ipsum, sed indirecte, & quasi permittive, quia est in potestate caritatis prohibere illa ne fiant, & de facto prohiberet, si ejus fini advenirentur, quae potestas est quidem modus relationis & dominii indirecti; qui enim habet potestatem impediendi aliquid ne fiat, quamvis de facto non impediat, censetur habere dominium supra illud, potestque actu tale dominium exercere, non movendo aut imperando ut fiat, sed prohibendo ne fiat, & imperando ejus omissionem.

Dices: Ex hac doctrina & explicatione sequitur, iustum non solum peccata venialia, sed etiam mortalia, referre habitualiter in Deum per caritatem, cum caritas non solum peccatum venialium, sed etiam mortalium omissionem imperare possit, & prohibere ne tamisquam illa fiant.

Sed negatur sequela: nam ut aliquid denominetur reatum habitualiter in Deum per caritatem, debet ipsi caritati coexistere; si enim ipsi non coexistat, est defectu materiae capacis denominationis, suspenditur talis denominatio; peccata autem mortalia non coexistunt caritati, sicut venialia; unde licet caritas illa prohibere possit, & eorum omissionem imperare, non possunt dici relata habitualiter in Deum per caritatem, sicut peccata venialia.

ARTICULUS IV.

Quem finem ultimum intendat ille qui venialiter peccat?

Supponendum est tanquam certum, quod venialiter peccans aliquem finem ultimum actualiter intendit. Ratio est, quia peccatum veniale, quando ex deliberatione fit, est vere & proprie actio humana, cum vere demeretur per illud, & incurramus poenam, ac punimur: Sed omnis actio humana est propter ultimum finem, seu ex motione alicujus finis ultimi procedit, ut docet D. Thom. supra qu. 1. art. 6. Ergo peccatum veniale, saltem quando fit cum deliberatione, actualiter habet aliquem ultimum finem.

Verum quoniam sit ille finis, non levis est difficultas, nec parva inter Theologos controversia & dissensio. Aliqui existimant peccatum veniale habere pro fine negativo ultimo sui actus creaturam illam quam inordinata diligit, & quae est objectum peccati venialis. Ita Vasquez supra disp. 5. cap. 2. Suarez disp. 3. sect. 4. Salas disp. 8. sect. 4. & alii Recentiores communiter. Alii vero absolute concedunt, quod peccatum veniale habet pro fine ultimo creaturam, eo modo quo illam ponimus finem ultimo peccati mortalis, scilicet positive & absolute; hoc tamen inter peccatum mortaliter & venialiter discrimen statuunt, quod creatura, quae est ultimus finis peccati mortalis, est res gravis, & quae potens est dissolvere amicitiam Dei, ac hominem a Deo avertere; res autem quae est finis ultimus peccati venialis, est res levis, quae non dissolvit Dei amicitiam, nec avertit hominem a Deo. Sententiam hanc referunt Montefino loco citato, & Medina supra qu. 1. in Commentario artic. 5. Alii tandem, ut ab hac gravi difficultate facilius se expediant, asserunt finem ultimum peccati venialis non esse in particulari determinatum ad aliquam rem, sed solum esse assignandum in communi, scilicet bonum satisfativum appetitus, in quem omnes actiones, sive bonae, sive male possunt actu referri. Neque hinc fit, iustum peccantem venialiter, plures ultimos fines habere: quia finis ille communis non ponit in numero cum particulari, qui est Deus, neque omnino ab eo distinguitur, sed se habet sicut quod & quod, & sicut abstractum & concretum, quae non ponunt in numero, nec censentur absolute plura.

Pro resolutione hujus gravissimae difficultatis, antequam veram stabiliamus & declarem sententiam, tres istae breviter confutanda & rejellenda sunt. Unde incipiendo ab ultima, quae ceteris videtur probabilior.

Dico primo: Peccans venialiter non solum habet pro fine ultimo bonum in communi satisfativum appetitus, sed etiam bonum aliquod determinatum & singulare, cui ratio illa communis boni ut sic applicatur.

Probatur brevis: Homo in omni operatione humana agit, sicut virtualiter, propter aliquem finem ultimum materialium, seu in particulari, verum vel apparentem, ut docuimus in tractatu de ultimo fine, & evidenti ratione demonstravimus disp. 1. art. 7. §. 1. concl. 3. Sed peccatum veniale, quando ex deliberatione fit, est vere & proprie actio humana, ut supra ostendimus: Ergo illud habet aliquem finem ultimum, non solum formalem & in communi, scilicet rationem boni ut sic, sed etiam materiale & in particulari, seu rationem illam boni ut sic, ut determinatam & contractam ad aliquod bonum particulare, verum, vel apparens, subindeque vel ad Deum, vel ad creaturam.

77. Confirmatur: Omnis inclinatio semper tendit ad bonum proprium illius naturae a qua dimanat, & in qua radicitur, ut art. 2. fuso declaravimus: Sed omnes actus voluntatis, qui sunt actus ejus inclinationes, in aliqua determinata natura radicitur, nec diligunt illam naturam: Ergo illi non possunt tendere solum ad bonum fatiativum ut sic, sed debent respicere determinate bonum proprium talis naturae, seu illius suppositi, in quo illa existit, subindeque bonum aliquod particulare, verum, vel apparens.

Dico secundo, peccatum venialiter non habere pro fine positive vel negative ultimo creaturam illam quam inordinate diligit, & qua est objectum peccati venialis.

78. Prima pars hujus conclusionis, quod finem ultimum positive, manifesta videtur: nam peccans venialiter non amat bonum inordinatum circa quod peccat, v. g. inordinatum cibi aut ludii delectationem, ut bonum perfectum, & plene satiativum, nec diligit illam appetitativam super omnia, neque omnia qua appetit, propter ipsam appetit, ut de se patet: Ergo eam non habet pro fine ultimo positive.

79. Secunda pars, nempe quod nec tale bonum diligit aut respicit ut ultimum hanc negative, facile potest ostendi contra Recentes: Finis ultimus negative dicitur ille qui ad finem ultimum non ordigatur, ut docent assertores hujus sententiae: Sed creatura illa, quam peccans venialiter inordinate diligit, & qua est objectum peccati venialis, sepe ordigatur ad finem ultimum, ut patet in eo qui furatur assiduum ad dandum elemosynam, vel qui dicit mendacium leve ad salvandam vitam proximi: immo semper venialiter peccans refert objectum peccati venialis ad bonum proprium sui ipsius: cum enim inclinatio tendat ad bonum proprium & perfectivum illius naturae, a qua dimanat, & in qua radicitur, seu illius suppositi in quo talis natura existit, juxta dicta art. 2. Ergo creatura illa qua est objectum peccati venialis, non est, nec esse potest finis ultimus, etiam negative, peccantis venialiter.

Dico tertio: Non potest absolute concedi quod creatura aliqua sit finis simpliciter ultimus venialiter peccantis, etiam si ponamus quod talis finis sit res levis & parvi momenti.

80. Probatur brevis: Non potest absolute concedi, quod aliquis simul habeat duos fines simpliciter ultimos, ut ostendimus in tractatu de ultimo fine, disput. 1. art. 5. At si ponamus quod creatura sit finis ultimus simpliciter justit venialiter peccantis, iste habebit duos ultimos fines simpliciter, nempe creaturam illam, & Deum, ad quem per habitum caritatis ut in finem ultimum simpliciter conversus est: Ergo &c.

81. Confirmatur: Si peccans venialiter haberet creaturam absolute & simpliciter pro fine ultimo, etiam si esset res levis & parvi momenti, peccaret mortaliter: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela probatur: Si peccans venialiter haberet pro ultimo fine simpliciter aliquam creaturam, averteretur a Deo ut ultimo fine: cum repugnet voluntatem simili esse conversam ad Deum, & ad creaturam, ut ad ultimos fines simpliciter: Sed illud peccatum quod avertit a Deo ut ultimo fine, & convertit ad creaturam ut ad finem ultimum simpliciter, mortale est, & non tantum veniale, ut patet ex dictis art. 1. exponendo precipua inter peccatum mortale & veniale discrimina: Ergo si peccans venialiter, haberet aliquam creaturam pro ultimo fine simpliciter, peccaret mortaliter, & non tantum venialiter: Neque obstat quod creatura illa sit res levis & parvi momenti: hoc enim magis augere videtur quam minuire rationem offensa, quod scilicet Deum relinquamus pro rebus minimi momenti. Unde ipse Ezechiel 13. de quibusdam pseudo-prophetis sic conqueritur: *Violabam me ad populum meum, propter pugillum herdei, & fragmen panis, &c.*

Dico ultimo, justum venialiter peccantem respicere bonum proprium & privatum ut ultimum finem, non simpliciter & absolute, sed secundum quid, & cum addito, nempe in ratione finis precise actualis.

82. Prima pars patet ex supra dictis: cum enim actus qui in homine justo non imperantur a caritate, non habeant aliud principium in quo actualiter radicentur & fundentur, quam propriam operantis naturam, non possunt habere alium finem in quem actualiter referantur, quam bonum proprium & perfectivum talis naturae, seu suppositi in quo illa existit: alias inclinatio non corresponderet

ret suo principio radicali, seu principium & terminus inclinationis non haberent inter se proportionem, ut supra art. 2. dicebamus.

Quod vero tale bonum non sit finis simpliciter & absolute ultimus, constat etiam ex dictis articulo precedenti: nam, ut ibi ostendimus, bonum proprium, prout terminat habitum venialis peccati, refertur habitualiter ad alium finem ulteriorem, scilicet ad Deum, modo ibidem explicato: Sed hoc sufficit ut ratio finis absolute ei non conveniat, cum finis simpliciter & absolute ultimus, sed cum addito tantum diminuentem, nempe in ratione finis precise actualis, seu per exclusionem dumtaxat relationis actualis in alium, non exclusam habituali: quod est esse ultimum finem secundum quid: atque ita solus Deus, qui neque actualiter, neque habitualiter ordigatur ad aliud, potest dici finis simpliciter ultimus justit venialiter peccantis.

83. Dices: Dato quod haec conclusio verum habeat, quando peccans venialiter est in statu gratiae, & Deum habet pro ultimo fine, quid dicemus de illo qui est in statu peccati mortalis, & non habet Deum pro fine ultimo?

Respondetur quod iste, etiam dum venialiter peccat, non habet bonum privatum pro ultimo fine simpliciter, sed tantum secundum quid: quia, ut supra art. 2. dicebamus, de ratione finis ultimi simpliciter est quod non solum praescindat ab ordine ad finem ulteriorem: sed etiam quod talem relationem positive excludat: licet autem ille qui non est in statu gratiae, per peccatum mortale tendat in bonum privatum, excludendo relationem ejus in Deum ut ultimum finem, tamen quando peccat venialiter, tendit in bonum proprium, praescindendo solum a tali relatione, non vero positive excludendo illam, ut ibidem exposuimus. Unde licet peccans mortaliter, constituit in bono proprio & privato ultimum finem simpliciter, non tamen ille qui solum venialiter peccat.

Argumentum alicujus ponderis. Sed contra secundam

84. Obijci potest cum Vasquez loco citato: Peccans venialiter fruatur creatura illa circa quam peccat, & qua est objectum peccati venialis: Sed fruatur est tantum respectu ultimi finis, ut docet D. Thomas supra q. 11. art. 5. Ergo peccans venialiter, constituit ultimum finem in illa creatura quam inordinate diligit, & qua est objectum peccati venialis. Minor patet: Major probatur ex Augustino lib. 83. quaestio quae 36. ubi asserit omnem perveritatem in eo consistere, quod homo velit ut fruendus, nempe Deo, & utiendis frui, videlicet creaturis: Sed culpa venialis non consistit in usu fruendorum; ut enim Deo in ordine ad creaturam, esset perveritas mortalis: Ergo consistit in fruitione utendorum, nempe creaturarum.

Confirmatur: Non datur medium inter fruitionem & usum: Unde Augustinus ait, quod *Omnis qui amat aliquid, aut amat usum, aut fruiem*: Sed peccatum veniale non consistit in usu creaturarum; quia ut creaturis nullam dicit inordinationem: Ergo debet consistere in illarum fruitione.

Ad objectionem respondeo negando Majorem: nam, ut ait D. Thomas hic quaest. 88. art. 1. ad 3. *Qui venialiter peccat, inharet bono temperati, non ut fruens, sed ut usus*. Et quaest. 7. de malo art. 1. ad 4. *Qui peccat venialiter, non fruatur creatura, sed utitur ea*. Ad probationem in contrarium, ex auctoritate D. Augustini desumptam, respondeo idem Augustinus Doctorem locis citatis, Augustinum loqui de perveritate, quae est defectum malum culpe, & peccatum mortale, & ideo eam non comprehendit sub eo nomine, *veniale peccatum*, quod imperfecte dumtaxat rationem culpa attingit, & analogice solum cum peccato mortali convenit, ut artic. 1. ostendimus. Idque factus denotat nomen *perveritatis*, quod proprie significat inversionem ordinis finis & mediorum, ita ut quod juxta rectum ordinem deberet esse finis, fiat medium, & quod deberet esse medium, assumatur ut finis: veniale autem peccatum non deservit, neque invertit ordinem ad ultimum finem, sed frustrat illo, ponit dumtaxat deordinationem circa media: Ergo simpliciter & absolute non debet dici perveritas.

Ad confirmationem dicendum inter fruitionem & bonum suum dari aliquid medium, nempe usum malum & illicitum, qui proprie dicitur *abusus*, in quo veniale peccatum consistit, ut docet S. Bonaventura in 2. dist. 42. art. 2. q. 1. his verbis: *Si quis quid sit peccatum veniale, utrum sit usus vel fructus dicendum quod neque est usus, neque fructus, sed abusus. Unde cum Augustinus dicit, omnis qui amat aliquid, aut amat usum, aut fruiem, accipit large usum & fruicionem, usum pro omni amore velato sive directe, vel indirecte, fruicionem pro amore non velato*. Quae doctrina ex ipso Augustino desumpta est libro de doctrina Christiana cap. 4. ubi praeter fruicionem & licitum usum, ponit usum illicitum, eumque *abusum* appellat.

Obijciat

85. Obijciat secundo: Justus venialiter peccans non amat objectum illius peccati propter Deum, alias diceretur peccare propter Deum, cum propter id aliquis peccet, propter quod objectum peccaminosum amat: Ergo amat illud precise propter ipsum, atque adeo ut finem saltem negative ultimum.

86. Respondeo peccantem venialiter neque amare objectum peccati propter ipsum, neque propter Deum, sed propter bonum proprium & privatum: cum omnis inclinatio tendat ad bonum proprium & perfectivum illius naturae a qua dimanat, & in qua radicitur, seu illius suppositi in quo talis natura existit, ut ex supra dictis patet: bonum autem proprium & privatum in peccante venialiter, ordinatus habitualiter in Deum, in modis supra explicatis: Nec propterea concedendum est illud quod inferitur, nempe justum peccare venialiter propter Deum, quia ly propter denotat influxum causae finalis, qui non potest competere in Deum in ordine ad peccatum veniale: cum hoc possit movere aut excitare moraliter voluntatem ad peccandum venialiter.

87. Obijciat tertio contra ultimam conclusionem: Bonum quod habet rationem ultimi finis, est fatiativum & adequatum respectu voluntatis: Sed bonum proprium & privatum non est fatiativum voluntatis justit venialiter peccantis, cum propter illud per caritatem bonum superius & divinum appetat. Ergo bonum proprium non est finis ultimus justit venialiter peccantis.

88. Respondeo, concessa Majori, negando Minorem: nam bonum proprium est fatiativum & adequatum respectu voluntatis justit, non absolute, sed in lo ordine, nimirum ut appetentis ex inclinatione propriae naturae: appetitus enim qui fundatur in propria natura, in bono ipsius natura fatiatur: verumtamen quia iustus ratione gratiae habet alium superiorem appetitum, scilicet caritatem, quae non satiatur nisi in bono omnino superiori & divino, bonum proprium dicitur adequatum & fatiativum tantum secundum quid, respectu voluntatis justit venialiter peccantis (subindeque finis ejus ultimus non simpliciter & absolute, sed secundum quid & cum addito, nempe in ratione finis precise actualis) non quia non satiatur totum appetitum, qui ad ipsum formaliter est, sed quia appetitus quem fatiatur, habet supra se alium superiorem, scilicet caritatem, qui subordinatur, quae bonum superius & divinum appetit.

ARTICULUS V.

Verum homo in statu justitiae originalis existens, impotens esset peccandi venialiter, idque ab intrinseco, & ex vi domi inegritatis? & an idem etiam dicendum sit de Angelo?

§. I.

Quibusdam praemissa referuntur sententiae.

89. Supponendum est primo, se potius recolendam ex dictis artic. 1. §. 1. peccatum veniale esse in triplici differentia, aliud ex genere, seu ex propria materia & objecto, ut verbum otiosum, aliud ex parvitate materiae, ut furum rei exiguae: alterum ex imperfecta deliberatione, ut motus primo-secundi concupiscentiae, sicut ibi latius exposuimus.

90. Supponendum secundo ex doctrina D. Thomae q. 15. de verit. art. 2. communiter recepta, quod licet potentia intellectiva in homine non sit nisi unica, duo tamen diversa habet munera, atque adeo est virtualiter multiplex, propter quod diversis nominibus insignitur. Dicitur enim ratio superior, quatenus speculatur vel consulit res aeternas & increatas sibi superiores, nempe rationem finis ultimi, divinam legem, divinam sapientiam, veritatem, & hujusmodi, per quas cetera omnia sive quae agenda, sive quae credenda & tenenda sunt, regulantur. E contra vero dicitur ratio inferior, in quantum rebus temporalibus intendit, & circa eas tanquam circa propriam materiam occupatur.

91. Supponendum tertio, duobus modis intelligi posse, aliquem carere potestate peccandi: primo ab intrinseco, ratione bonae dispositionis interioris, & provenientis ab aliquo dono sibi inhaerente, ut contingit in beatis & confirmatis in gratia: secundo ab extrinseco propter extrinsecum Dei favorem & protectionem, sive a divina providentia praeservante a peccato. His postis,

92. Circa praemissa difficultatem quatuor reperio diversas Auctorum sententias. Prima docet absolute hominem in statu justitiae originalis potuisse peccare venialiter. Ita Scotus in 2. dist. 21. quaest. 1. Gabriel, Major, Altilodoriensis, & alii.

Secunda, quae est Almaini tract. 3. moral. cap. 21. & 22. & Duvallii hic quaest. 5. art. 5. fatetur quidem non potuisse hominem in illo statu committere aliquod peccatum veniale, quod esset tale ex subreptione, sive ex imperfecta deliberatione: asserit tamen peccata venialia ex

genere suo, aut parvitate materiae, fuisse cum illo statu compossibilia.

Tertia impotentem agnoscit hominem, durante statu justitiae originalis, ad omnia proflua peccata venialia: sed addit quod impossibilitas illa (saltem quantum ad peccata venialia ex genere suo, vel ex parvitate materiae) non proveniebat ex vi precise domi integritatis, sive justitiae originalis, sed ex speciali tantum providentia & protectione, qua a Deo impediatur ne peccaret venialiter. Ita Suarez tract. de peccatis disp. 2. sect. 7. Vasquez hic disput. 148. cap. 3. num. 7. Curiel quaest. 79. art. 3. dubio unico, pro hac sententia citans Melchiorum Canum 2. p. relectionis de Sacramentis in genere.

Quarta sententia, quae in schola Thomistarum communis est, docet hominem in statu justitiae originalis nullius generis peccata venialia potuisse committere: talemque impeccabilitatem habuisse ex vi domi integritatis, perfecte subjicientis inferiora superioribus, id est appetitum sensitivum rationi, & rationem inferiorem superiori, absque ulla speciali Dei mantententia, seu protectione.

§. II.

Vera sententia triplici conclusione explicatur.

93. Dico primo. Homo in statu innocentiae nullo modo potuit peccare venialiter, hoc est non potuit committere peccatum, quod vel propter parvitate materiae, vel propter defectum deliberationis, vel ex genere suo, esset veniale.

Probatur primo ratione quam habet Divus Thomas hic quaest. 89. artic. 3. in *sed contra*. Nihil penale esse potuit in statu innocentiae, sive justitiae originalis: Sed si homo in illo statu potuisset committere peccatum, quod vel propter defectum deliberationis, vel propter parvitate materiae, vel ex genere suo, fuisset veniale, aliquid penale eo ipso extitisset in illo statu: Ergo &c. Major est Divi Augustini 14. de civit. Dei, citati a D. Thoma, & ratio est, quia ille status erat omnimoda perfectionis, & felicitatis. Minor vero probatur: Ex peccato veniali sequitur reatus poenae, etiam sensus: Ergo si homo aliquod peccatum veniale committere potuisset in statu justitiae originalis, aliquod penale eo ipso in tali statu esse potuisset.

Confirmatur: Magis repugnabat felicitati status justitiae originalis quaevis culpa etiam levissima, quam quaecumque poena aut infirmitas corporalis, quoniam est majus malum & major miseria: Ergo sicut fatetur Adversarii, nullam poenam aut infirmitatem corporalem potuisse esse in tali statu, ita admittere tenentur, quod neque aliqua culpa venialis poterat in eo reperiri.

Ad hoc argumentum respondent Adversarii, quod vel ex peccato veniali tunc non sequeretur reatus poenae, sed debitum dumtaxat habendi revertentem actum caritatis, illius remissivum: vel si ex tali peccato sequeretur reatus poenae, tamen poena (inquantum) solum esset quadam dispensentia interna, qua remitteretur, non vero poena externa.

Sed contra primum: Actus caritatis non habet quod sit remissivus peccati venialis, nisi in quantum est virtualis poenitentia de ipso, dispensentiam formalem causans circa tale peccatum; quando memoria occurrat: Ergo eo ipso, quod homo in justitia originali posset habere actum caritatis remissivum peccati venialis, posset habere dispensentiam formalem de illo, atque adeo aliquam poenam.

Contra secundum vero facit, quod non minus felicitati status innocentiae repugnaret dolor internus, sive dispensentia interior, quam dolor externus, sive poena sensibilis. Unde Augustinus loco citato, de illo statu felicissimo loquens, ait: *Nec aberat quidquam quod bona voluntas adipsisceretur, nec inerat quod carnis, aut animi hominis feliciter vivens offenderet*.

Probatur secundo conclusio: Si homo in statu innocentiae posset aliquod peccatum veniale committere, verbigratia mendacium jocofum proferere, sequeretur quod ex illo actuali mendacium aliquoties repetitum posset generari habitus mentendi: Sed ejusmodi habitus repugnat cum statu justitiae originalis: Ergo & potentia ad peccandum venialiter, sive ex imperfecta deliberatione, sive ex objecto, sive ex parvitate materiae. Sequela majoris est evidens: si enim possit homo in justitia originali aliquod peccatum veniale semel committere; poterit & ipsum iterum atque iterum committere; nulla enim ratio disparitatis assignari potest, ex actibus autem repetitis generatur habitus. Minor vero suadet: Habitibus vitiosis (qualis esset qui produceretur predictis actibus) cum ex natura sua inclinet voluntatem ad malum, & ex consequenti inferat in ea difficultatem aliquam in evitatione peccati, & in perfectione boni, repugnat evidenter perfectioni & felicitati status innocentiae: Ergo &c.

V

Respondet